ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ:
ſiue
PHILOSOPHICA, DE

ANIMO ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ, EX LIBRIS tribus Ariſtotelis περὶ ψυχῆς, excerpta, inq; Argentoratenſium Academia ad diſputandum,

ſub

PRÆSIDIO

IOANNIS LVDOVICI HAVVENreuteri Doct. Medici & Philoſophi.

Propoſita à

GALLO RHORMANNO TECCENSI Tranſyluano.

Diſputabit σὺν θεῷ 28. Nouemb.

ARGENTORATI
Excudebat Antonius Bertramus.
M. D. XCI.

4

CLARISSIMO DOCTISSIMOQVE VIRO:

D. LEONARTO CROECHERO: ILLVSTRIS SCHOLAE BIstriciensis in patria Rectori non minus dignissimo quàm diligentissimo,

G. RHORMANNVS TRANSYLVANVS institutione

DISCIPVLVS amore

NECESSARIVS

In gratitudinis obseruantiæq; monumentum atque pignus sempiternum,

HASCE A SE IN CELEBRI ARGENTInensium Gymnasio propositas & σὺν θεῷ disputatas de Animo Theses ex animo meritoq;

D. D. D.

Τῆς ψυχῆς εἶναί τι κρεῖττον καὶ ἄρχον ἀδιώατον. Ἀδυναμώτερον ἢ ἔτι, τὸ νοῦ. Εὐλογώτατον γὰρ εἶν τοῦτο προσγενέσατον καὶ κύριον κατὰ φύσιν. *Lib. 1. de animo cap. 5. T. 82.*

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
ſiue
PHILOSOPHICA DE ANIMO
συζήτησις ex tribus de Animo Ariſtotelis libris excerpta.

THESIS I.

CVM omnis ſcientia atq; cognitio bona ſit atq; honorifica; aliaq; alia magis hanc laudem mereatur, tum quia certior, tum quia de rebus eſt nobiliorib. ac maiori admiratione dignis: vtraque de cauſa Animi præclariſsima cognitio eſt.

2. Quid enim notius? quid certius? quid exploratius? quàm Animum eſſe aliquid: licet quid ſit incognitum penè incertum atq; inexploratum habeamus.

3. Quàm verò huius tractationis ſubiectum reliquorũ librorum ad naturæ qui ſpeculatores pertinent, materiam longo poſt ſe interuallo relinquat, nemini eſſe dubium poteſt.

4. Omnes eſſentiæ naturales caducæ ſunt: mortales ſunt: ſola ea animi pars, quam νοῦν Græci vocant (de reliquis enim nunc Facultatibus taceo) firma æternaq; eſt & habetur.

5. Omnia corpora ſuis certis ſedibus errant: Animus modo altum conſcendere, modo infima petere poteſt: & omnia vno momento permeare.

6. Omnia cum beſtiis homo penè communia habet: ſola mens ipſum diſcernit, non ſolum ab animalibus: ſed & animatis cunctis.

7. Sed & propter hanc Dei filius Chriſtus, naſci, capi, pati, mori, non dubitauit.

8. Pulcherrima res certè & mirabilis Animus: vt qui ad

ſupernæ mentis ſimilitudinem creatus, terrenoq; incluſus domicilio, rerum cœleſtium ordinem contemplans, imitarur eum vitæ modo atq; conſtantia.

9. Quam verò non iniuriâ illud etiam hic vetus iterare poſſim Δύσκολα τὰ καλά, pluribus oſtendere vtile fortaſſis erat: neceſſarium non eſt.

10. Argumento illud eſſe poteſt, quod non habeamus ſuperiorem mentem qua hanc cognoſcamus atque contemplemur. Viues.

11. Accedit quod quo pacto Animi inueſtiganda definitio ſit, cognitu eſt difficillimum.

12. Ad hunc certè ſcopulum veteres illi Philoſophi nauim fregerunt.

13. Nam licet vt aliarum rerum obſcurarum atq; latentium, ita Animi quoq; ſcientia ab accidentibus atq; operationibus petenda videatur: tamen quam in multa ſint errorum deuia prolapſi, nouimus.

14. Tria enim ſunt maximè nota, ex quibus Animi ſubſtantiam inueſtigare illi conati ſunt.

15. Quòd ab ipſo corpus Animatum moueretur: Quòd per ipſum ſentiret: Quòd totum denique animalium corpus ſubiret, idq; informando permearet.

16. Per hæc tanquam actiones atque accidentia Animi, ad eiuſdem ſubſtantiam cognoſcendam duci debebant.

17. Sed qui d hinc niſi errores? niſi peccata? niſi culpæ?

18. Ad motum enim quidam reſpicientes cùm mouere nihil exiſtimarent niſi id ipſum prius moueretur: Animum id quod ſeipſum moueret, eſſe putarunt.

19. Alij ſenſum atque cognitionem perpendebant, & cum ſimile non niſi à ſimili cognoſci arbitrarentur, Animum ex ijſdem quibus reliqua conflatum principiis & elementis perſuaſum habebant.

20. De niq;

20. Denique qui conſiderabant Animum totum corpus permeare, illum corpus aliquod eſſe tenuiſſimum dicebant.

21. Quòd ſecus totum corpus permeare poſſet minimè.

22. Ad tot capita veterum de Animo reduci opiniones atque ſententiæ poſſunt: quæ tamen omnes veritati vim facere videntur.

23. Neque enim fieri poteſt, vt Animus aliquid ſit quod per ſe moueatur, aliàs in loco quoque per ſe erit.

24. Omnis enim motus in loco eſt: in quo Animus qui forma eſt rei, eſſe minimè poteſt.

25. Neq; corpus aliquod ſiue tenue, ſiue craſſum fingatur, dici poteſt: niſi duo corpora eodem loco arceri concedendum putemus.

26. Poſtremò quod animus ſentit, & intelligit, nos non impellere debet, vt credamus Animum ex ijſdem principijs conſtare, ex quibus res quas ſenſu intelligentiaq; percipit, compoſitæ ſunt.

27. Hac enim ratione principia ſaltem & elementa rerum non ipſas ſubſtantias cognoſceret, quippe quarum ſimilitudo nulla in Animo exiſtat.

28. Niſi fortè quiſpiam lapides quos ſenſu intelligẽtiaq; cognoſcit Animus, eſſe in Animo dicere auſit.

29. Quod quam ſit abſurdum nihil attinet pluribus docere eos, qui communi non ſunt ſenſu deſtituti.

30. Nobis igitur, cum tot tantiq; viri à veritatis hic via exorbitarint, alia incunda ratio erit, qua ad eſſentiam Animi perſpiciendam quaſi manu ducamur.

31. Nec oleum operamq; hic ludemus.

32. Siquidem huius doctrinæ vſus, cum ad omnem veritatis perceptionem, tum ad naturæ ſe cognitionem diffundit.

33. Est enim ἀρχὴ τῶν ζώων principium omnium viuentium Animus.

34. Primùm igitur essentiam Animi communi aliqua definitione inuestigabimus: post quæ ei conueniunt inspiciemus.

35. Si tamen prius hæc quæ ei conueniunt distinxerimus.

36. Sunt enim in duplici illa differentia: quædam propriè humano conueniunt animo: quædam communia sunt cum reliquis animalibus.

37. Proprium est intelligere: commune sentire, vegetari, loco moueri, &c.

DE DEFINITIONE ANIMI.

38. Ad naturam Animi perueſtigandam definitione generali nobis esse opus arbitramur.

49. Talis definitio sita in diuisionibus quibusdam est: vt Præceptor ipse lib. 2. Post. cap. 14. text. 18. & 19. testis est.

40. Desideramus igitur genericam Animi definitionē has ob oculos positas diuisiones habeamus.

41. Omnis res aut est substantia aut non est, sed sub alio aliquo genere comprehenditur, quorum nouem sunt & communi nomine accidentia vocantur.

42. Omnis substātia rursum vel est materia, vel forma, vel compositum quid ex his.

43. Materia rationem facultatis, forma actus habet.

44. Substantia quæ forma vocatur & actus rationem habet, duplex est.

45 Alius enim est actus primus, qui essentia & forma: alius actus secundus, qui operatio à forma proueniens est.

46. Hisce

46. Hiſce ex diuiſionibus vt communem Animi exſtruamus definitionem, mutuandum aliquid erit.

47. Ex prima itaq; Animum ſubſtantiam: ex ſecunda formam: ex tertia actum primum eſſe dicimus.

48. Quibus præmiſſis hæc nobis Animi definitio ſurgit: Animus eſt actus primus, corporis naturalis poteſtate vitam habentis.

49. Corpus naturale poteſtate vitam habens Græcis ὀργανικὸν dicitur, quod inſtrumenta & varias partes habet ad diuerſas exercendas operationes.

50. Poteſt igitur Animi definitio eodem ſenſu hæc eſſe: Quòd Animus ſit actus primus corporis naturalis, quod inſtrumenta habet ad varias operationes exercendas.

51. Sed poteſt etiam quid ſit Animus intelligi ſi ſubſtantia viuentis dicatur, ſecundum rationem.

52. Id eſt ſecundum formam quæ quidditas eſt corporis talis: id eſt forma corporis Phyſici organici facultate vitam habentis.

53. Eſt igitur Animus forma & natura corporis viuentis.

54. Exemplis res manifeſtior euadere poteſt.

55. Quemadmodum ſecuris forma non ferrum eſt, ſed eſſe ſecuris & figura, qua ſeparata non eſt ſecuris, niſi ὁμωνύμως: ita & Animo ſublato corpus non viuit quoniam Animus fuit eſſe corporis Animati atque forma.

56. Sic etiam oculus ſi eſſet animal eius Animus non eſſet oculus, ſed viſus qui eſt ſubſtantia & forma oculi & oculus materia viſus, quo deficiente oculus non eſt oculus, niſi æquiuocè.

57. Quod iam de parte viuentis dictum eſt ad totum eſt vitæ compos corpus referendum.

Quam

58. Quam enim rationem pars ad partem habet & quisque sensus ad suum instrumentum, eandem habet totus sensus ad totum corpus sensus particeps.

59. Cumq; pars sentientis Animi forma sit qua pars sentientis corporis definitur, etiã totus Animus sentiens forma erit, qua totum corpus sensu præditum definietur.

60. Atq; hoc quod de sentiente Animi facultate dictum est, de omnibus reliquis est facultatibus accipiendum.

61. Habemus ὥς τύπῳ definitum Animum: sed cum ea obscurior videri possit aliam adhuc definitionem adferemus.

62. Sic enim solent quæ nobis obscura sunt & natura nota, per nobis notiora illustrari, vt quæ natura tantum nota sunt, nobis etiam fiant nota.

63. Quod vt fiat non solum talis adferenda definitio est, quæ formam Animi indicet: sed etiam opus est talis vt indagetur, quæ ea quorum Animus causa est, contineat.

64. Ad quam vt perueniamus, viam nobis per distinctionem animatarũ rerum & inanimatarum muniemus.

65. Per Animatum enim tanquam notius ad Animum velut ignotius penetrari potest.

66. Animatum igitur & inanimatum actu viuendi distingui maximè solent.

67. Vita pluribus modis contingere rebus dicitur.

68. Vel enim viuimus quia mente præditi: vel quia sentimus: vel quia loco mouemur: vel quia uutrimur: vel denique quia hæc omnia simul habemus.

69. Animus igitur ex his secundum causam est principium & causa alendi, sentiendi, ratiocinandi atq; motus.

70. Cumq; quatuor sint causarum genera, secundum tria Animus tantum causa dici meretur: secundum Efficientem, Formam, Finem.

71. Secun-

71. Secundùm verò materiam hoc nomine appellari non poteſt.

72. Illa autem effecta (vt ita loquar) Animi partim non ſunt ſubiecto in vno ſeparata corpore, licet ratione atq; definitione differant: partim difficilis eſt reſponſio.

73. In Mente enim viq; contemplandi hoc ita manifeſtum non eſt: cùm animi genus aliud eſſe videatur, idque vnum ſeparari poſſit velut ſempiternum à caduco.

74. De reliquis verò eſt dubium nullum.

75. Sic enim in oculo vnus idemq; eſt Animus qui videt, qui alit, qui mouet: licet facultates ſint ratione differentes.

76. Sed & vnaquæq; harum Animi facultatum, non ſolum pars eſt atq; ſpecies animi: verum animus etiam.

77. Interdum tamen in rebus Animatis omnes hæ potentiæ: interdum quædam inſunt: interdum vna tantum pro diſcrimine animalium rerumq; animatarum.

78. Sunt enim hæc in quadruplici differentia.

79. Quædam tantum nutriuntur, quædam nutriuntur & ſentiunt & loco mouentur: quædam & his omnibus & intelligentia ſunt prædita.

80. In ijs igitur in quibus vna tantum ineſt potentia vt vegetatiua in plantis, ibi tale principium Animus eſt: cùm verò plura vt in homine inſunt, tum non Animi ſed potentiæ vocantur.

81. Concludimus igitur Animum eſſe quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus.

82. Id autem quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus neq; materia neq; compoſitum aliquid eſt.

83. Recipitur enim Animus in animato: nec corpus ſed aliquid corporis eſt, à quo corpus ſuum nomen habet.

84. Rectè igitur illi ſenſerunt qui Animum non corpus nec tamen abſq; corpore eſſe dixerunt.

85. Malè illi qui Animum cuiuis corpori adiunxerunt nec declararunt quod & quale corpus eſſet quod Animũ haberet.

86. Non enim quoduis corpus quemuis Animum recipere poteſt, ſed conuenienter & ſecundum rationẽ quiſque actus in ſua certa eſt materia, quæ poteſtate illius actus eſt prædita.

HACTENVS DE DEFINITIONE ANIMI: Sequitur de diuiſione vt agatur.

87. Facultates autem Animi ſunt, (vt hactenus ſæpè vidimus) quatuor: vis nutriendi: ſentiendi: mouendi loco: & intelligendi.

88. In quibus hæc ratio ſeruatur, vt ſi ſuperiores facultates inſint, reliquæ etiam inferiores inſint, non contra.

89. In plantis enim ſola nutriens ineſſe facultas cernitur, in animantibus & ſentiens & nutriens.

90. Senſus tamen diuerſis modis ineſt.

91. In quibuſdam enim animantibus ſolus Tactus ineſt, vt ſunt ea quæ Græci ζωόφυτα, id eſt, plantanimantes vocare ſolent, in quibuſdam omnes inſunt ſenſus.

92. In quibuſdam etiam motus ineſſe: in aliis etiam facultas ratiocinans & Mens reperiri ſolet.

NVNC DE NVTRIENTE FACVLtate agendum.

93. De Nutriente facultate primo agendum, tùm quia omnibus animantibus ineſt, tùm quia ſuperior reliquis, abſque quibus eſſe poteſt.

94. Eſt

94. Est autem vis Animi, quæ alimento quod facultate est corpus animatum, conseruare potest corpus, si conuertat nutrimentum in corpus actu Animatum.

95. Huius officia sunt, vt primò alat corpus animatum: deinde vt ipsum augeat: tertiò generet simile: id quod præstantissimum in hac facultate est.

96. Cùm enim omnes res id quod optimum est consequi cupiant: optimum autem sit semper esse; id quod generatio efficit: hanc esse nobilissimam partem manifestũ est.

97. Obiectum est nutrimentum, quod est corpus facultate animatum, quod tamẽ actu animatum fieri potest.

98. Hoc & alit & auget, quæ duæ operationes subiecto eædem sunt, ratione & definitione differunt.

99. Nutritio est conuersio & mutatio eius, quod facultate est corpus animatum, in corpus actu animatum.

100. Fit autem nutritio per alimentum, quod partim contrarium est, partim simile.

101. Contrarium est dum alimentum concoctione fieri potest: simile autem dum concoctum est & corpori associatum.

102. Tria requiruntur in nutritione.

103. Primo quod nutritur: secundum, quod nutrit: tertium aliquid quo nutriatur.

104. Finis Animi nutrientis est γεννητικὴ δύναμις facultas generans.

105. Quæ est Animi nutrientis vis, quæ simile procreat ei, quod nutritur, vt species conseruetur.

106. Ad quam duo requiri solent: Alteratio: nisi enim semen alteretur nil generatur: Conformatio quæ πλαστικὴ δύναμις à Medicis vocatur.

107. Instrumentum nutrientis Animi duplex est: aliud enim tantum mouetur, non mouet: aliud non mouetur saltem, sed mouet etiam.

108. Vt exempli causa in homine: Animus hic nutrit & auget, & simile generat, primum nutrimento quod tantum mouetur. Deinde calore natiuo qui ab Animo excitatur & cibum concoquit atq; in nutrimentum conuertit.

109. Si copiosior est cibus auget, si ita concoctus, vt purissimum relinquat excrementum procreat simile.

DE NVTRIENTE ANIMO EGIMVS: nunc de Sentiente.

110. Sentiens Animus est vis Animi qua facultate sensilia fiunt actu sensilia: siue est facultas Animi, quæ cognoscit & percipit quæ extra ipsum sunt, externo corporis instrumento.

111. Differt hæc à nutritiua, quòd hæc in sua obiecta agẽs nihil per se ab illis patitur: sentiens autem ab illis patitur, vt visus non agit in colorem: sed hic in illum.

112. Obiectum sentientis Animi est sensile.

113. Sensile duplex est: Per se & per accidens.

114. Sensile per se, rursum in duplici est differentia: vocatur enim aliud sensile proprium, aliud commune.

115. Sensile proprium dicitur, quod à nullo alio percipitur sensu: quam cuius est obiectum, vt visus sensile proprium est color.

116. Vnde patet quinque propria esse sensilia; colorem sonum, odorem, saporem, & patibiles qualitates.

117. Commune sensile dicitur quod non vno sed pluribus imò omnibus sensibus percipitur.

118. Cuius generis quinque sunt & habentur: motus, quies, numerus, figura, magnitudo.

119. Per accidẽs sensile est à quo sensus nihil patitur quatenus est tale: sed sensum tantũ immutat, quia cum sensili per se copulatur.

120. Vt

120. Vt si quem alba veste videam, eumq; Diaris filium esse dicam: accidit enim huic albo quod visu percipitur vt Diaris sit filius.

121. Requiruntur autem ad sensum ista quatuor.

122. Primum vt sensus actu sit sensus: secundum vt ὄργανον sit integrum: tertium vt intermedium inter sensile & instrumentum sit benè affectum; quartum denique vt obiectum siue τὸ αἰσθητὸν adsit.

123. Sensus alij sunt interni alij externi.

124. Sensus externi quinque sunt: ὄρασις visus: ἀκοὴ auditus: ὄσφρησις olfactus: γεῦσις gustus: ἁφὴ tactus.

NVNC DE SINGVLIS: AC PRIMVM de sensu Visus agendum.

125. Visus est sensus qui facultate aspectabile efficit actu aspectabile.

126. Siue: Visus est sensus, quo id quod videri potest percipimus.

127. Instrumento vtitur oculo: eaque præcipuè parte quam Præceptor κόρην Latini pupillam vocant.

128. Quæ nihil aliud est quam humor ille qui à Medicorum filijs crystallinus, quia illustrissimo crystallo similis, cognominatur.

129. Obiectum visus præcipuum Color est.

130. Est autem Color mouens actu perspicuum quatenus est perspicuum.

131. Siue: color est extremitas pellucidi in corpore definito.

132. Tria enim requiruntur vt color appareat: extremitas in corpore, primum: secundum, pellucidum: corpus definitum, tertium.

133. Colorum genera ſeptem ſunt.

134. Duo extrema, albedo quæ ſimilis habitui: nigredo, quæ priuationi eſt affinis: quinque intermedia, flauus, puniceus, purpureus, viridis & cæruleus.

135. Ex quibus, ſi vel ex aduerſo ponantur vel miſceantur, infiniti ferè colores generantur: qui ad has ſeptem ſpecies poſſunt reduci omnes.

136. Medium viſus Perſpicuum eſt.

137. Eſt autem Perſpicuum corpus non ſuo, ſed alieno lumine ſenſum oculorum mouens, & δυνάμει eſt lumen: ὃ φῶς autem & lumen eius actus eſt.

138. Talia corpora alia ſimplicia vt corpus cœleſte, item aer & aqua: alia compoſita ſunt atque ſolida, vt vitrum, cryſtallus &c.

139. Quæ omnia perſpicua dicuntur à lumine, quòd illuſtrari queant.

140. Lumen eſt actus perſpicui, quatenus eſt perſpicuũ.

141. Cuius oppoſitum ſunt tenebræ.

142. Nec tamen hæc vt contradictoria, ſed vt habitus priuatioq; opponuntur.

HAEC DE VISV: NVNC DE AVditus ſenſu.

143. Auditus eſt ſenſus qui ex re quæ facultate audiri poteſt, efficit rem quæ actu audiatur.

144. Siue: Auditus eſt ſenſus qui ſonos percipit per aerem & aquam.

145. Cuius obiectum eſt ſonus.

146. Sonus eſt qualitas ex colliſione duorum corporum ſolidorum in aere excitata.

147. Eſtq;

147. Eſtq; duplex ſonus: alius poteſtate alius actu: id eſt, ſonora quædam ſunt, quæ vel actu habent ſonum vel poteſtate.

148. Quatuor autem ad ſonum requiri efficiendum ſolent.

149. Primum duo corpora, quæ inter ſe aliquem ordinem habent.

150. Percuſſio enim & ictus, ex quibus ſonus fit non poteſt eſſe niſi inter duo: quorum alterum verberat, alterum verberatur.

151. Deinde medium: quod requiritur vt ſonus actu effici queat.

152. Nam motus localis, qui in percuſſione conſpicitur abſque medio fieri certo nullo pacto poteſt.

153. Tertium; vt corpora vel ſint dura, vel ſint læuia, vel ſint concaua.

154. Dura, quia hæc ſibi inuicem reſiſtunt & interceptum aerem verberant, id quod mollia nequeunt.

155. Læuia, quia in his aer interceptus & percuſſus totus ſimul verberatur, ſonumq; efficit.

156. Concaua, aer enim interceptus propter concauitatem & percuſſus egredi non poteſt, & corporis partes multifariam percutit & ſonum efficit diuturnum.

157. Quartum vt ad ſoni effectionem corpora celeriter & vehementer pulſentur.

158. Si enim corpora paulatim pulſentur aer dilabitur, nulluſq; fit ſonus: quoniam reſiſtere nequit.

159. Accidit ſono, vt ſi magnâ vi ad inſtrumentum Auditus perueniat, id corrumpat.

160. Si verò remotior ſit paulatimq; in orbem conuertatur adq; aurem deferatur, percipiatur.

161. Qui ſonus ſi geminetur, Echo ἠχὼ nuncupatur.

162. Eſt itaq; Echo geminatio primi ſoni.

163. Qui fit, ſi ſonus in aerem diffuſus in ſolidum aliquod impingat corpus, vnde reuertitur, inq; contrariam fertur partem: quod ſi ſæpe fiat idem ſonus ſæpe auditur.

164. Quod in concauis & concameratis locis item in vallibus & ad aquas fieri ſolet.

165. Sonus alius eſt vel grauis vel acutus.

166. Qui vterque tam Animatis quam inanimatis eſſe communis ſolet.

167. Animatorum ſonus vox dicitur.

168. Eſtq; Vox ſonus in ore animalis formatus certis inſtrumentis, atq; prolatus.

169. Et eſt duplex: articulata, quæ aliquid certi: inarticulata, quæ nihil certi deſignat.

170. Medium auditus eſt tam in aere quàm in aqua.

171. Animantes enim tam in aere quam in aqua audire nouimus.

172. Et quemadmodum Viſus medium communi nomine διαφανὲς perſpicuum nominatur: ſic Auditus mediũ ἠχὲς, quaſi reſonans dici poteſt.

173. Nec tãtum externus aer, ſed etiam auribus innatus cum exteriore continuus: nec tantum ſimpliciter aqua & aer ſed aliquo modo affecta.

174. Inſtrumentum Auditus ſunt aures.

175. Quæ tam apprimè à natura fabricatæ ſunt vt & ſonum recipere, & continere queant.

176. Præcipuè tamen interior aurium pars Auditus inſtrumentum eſt.

DE AVDITV HACTENVS: NVNC de Odoratu.

177. Senſum Odoratus homines infirmum in percipiendo

piendo habent:quædam animantes præstantissimum:quædam nullum planè possident.

178. Vnde difficultas nonnulla de hoc sensu nascitur.

179. Quæ tamen si ἀναλογίαν Olfactus cum Gustu consideremus,tolli aliquomodo potest.

180. Cùm enim Gustus tactus quidam sit linguæ circa sapores: Tactu autem homines maximè excellant, ad Odoratus cognitionem peruenire facilè possumus.

181. Cùm namq; de Saporibus optimè nos iudicare posse relinquitur, de Odoribus etiam aliquid statuere posse conceditur.

182. Est autem Odoratus sensus quo ea quæ facultate odora sunt actu percipiuntur. Siue est sensus quo odores per aerem & aquam percipimus.

183. Obiectum Odoratus Odor est.

184. Odor est natura seu affectio atque qualitas sapidæ siccitatis,in humido.

185. Species odorum propriæ duæ sunt: vna est gratus odor,altera est ingratus.

186. Res quæ grato odore præditæ sunt εὐώδεις appellari: quæ ingratum habent δυσώδεις nuncupari solent.

187. Reliquæ species cum sensu gustus communes sunt.

188. Medium odoratus est aer & aqua.

189. Non tamen aer & aqua secundum suam essentiam, sed à sicco sapido certo affecta modo.

190. Nec vno eodemq; modo aer & aqua: sed aer maximè.

191. Hoc medium Græci διόσμου quasi odore infectum vocare solent.

192. Instrumentum est superior narium pars:quæ angusta est, & in qua anteriores cerebri ventriculi coniunguntur.

SIC OLFACTVS HABET: VIDEAMVS de ſenſu guſtus.

193. Guſtus eſt ſenſus, quo ſapores percipimus.

194. Obiectum huius ſenſus duplex eſt: generale & ſpeciale.

195. Generale eſt guſtabile: quod quia humidum eſt appellari potabile poteſt: quorum contraria impotabile inguſtabile.

196. Speciale eſt ſapor.

197. Eſt autem Sapor affectio quæ à ſiccitate in humore gignitur, & quadam mutatione efficit vt poteſtate guſtus actu fieri guſtus queat.

198. Differt à ſuperiorum ſenſuum obiectis: quod guſtus eſt tactus quidam, qui nullo externo vtitur medio.

199. Nam & per medium externum non ſentitur: & in humido percipitur: id quod guſtabile eſt.

200. Internum igitur medium guſtatus, & ipſi inſtrumento coniunctum eſſe neceſſe eſt.

201. Nam etſi nullus ſapor abſque humore exiſtat: tamen hic medium guſtatus non eſt, cùm ille tactus quidam ſit, qui tali caret medio.

202. Octo autem ſaporum ſunt genera: duo ſumma, ſapor videlicet dulcis & amarus.

203. Ad quos refertur pinguis qui ſub dulci & ſalſus, qui ſub amaro continetur.

204. Intermedia quatuor: ſapor acer, auſterus, acerbus, acidus.

205. Inſtrumentum huius ſenſus eſt lingua.

RESTAT

RESTAT VLTIMVS SENSVS, Tactus.

206. Sensus Tactus in hominibus ratione præditis acutissimus est.

207. Et ex hoc de hominis ingenio vel subtili vel crasso judicari potest.

208. Acuti enim tactu sunt præditi acuto.

209. Tenuem enim cutim habent propter spirituum copiam, quæ ingenij subtilis causa est.

210. Stupidi propter cutis crassitudinem & spirituum inopiam crassum habere tactum solent.

211. Est autem Tactus sensus quo corporis quatenus corpus est differentias percipimus.

212. Seu: Tactus est sensus, quo qualitates tactiles tàm primas quam secundas percipimus.

213. Tribus modis hic sensus à superioribus differt.

214. Primò. In cæteris sensibus instrumenta certis insunt corporis partibus: Tactus autem propter suum instrumentum per totum est corpus diffusus.

215. Deinde reliqui tres sensus medium habent externum: eoq; sublato, vel instrumento tecto, nihil sentiunt: in tactu verò & gustu & medium est internum, & quo propiùs res accedunt ad instrumentum horum, eò perfectiùs sentiuntur.

216. Nec diuersum est medium tactus & gustus ab ipso instrumento: sed tantùm ratione differt.

217. Vltimò, obiecta superiorum sensuum vna possunt repugnantia comprehendi: huius nequaquàm.

218. Vt alia est humoris & siccitatis quàm caloris & frigoris: alia mollis & duri, quàm sit leuis & asperi pugna.

219. At in reliquis diuersa ratio est: in visu est candor & nigror: in auditu sonus grauis & auditus: in gustu sapor dulcis & amarus.

120. Vnus tantùm est sensus tactus numero & subiecto diffusus per totum corpus: ratione tamen atque definitione differt.

221. Obiectum duplex est: generale & speciale.

222. Generale quod est ἁπτὸν tractabile, eiusq; priuatio ἄναπτον intractabile: speciale, sunt qualitates primæ atq; secundæ.

223. Medium est internum & pars animalis, nullumq; externum & ab animali separatum habetur.

224. Licet per accidens & caro & aer & aqua sint media: quatenus cum obiecto videlicet coniuncta.

225. Instrumentum tactus sunt nerui.

226. Neruis enim nos sentire in iis partibus in quibus nulla caro est veluti dentibus &c. manifestum est.

227. Quidam (vt Galenus Medicorum facilè princeps) cutim instrumentum tactus fecerunt.

228. Sed hac ratione nullus tactus esset nisi vbi cutis reperitur: id quod falsum & ab ratione alienum.

HACTENVS DE EXTERIORIBVS: NVNC de interioribus sensibus.

229. Sensus interior vel concipiens est vel conseruans.

230. Concipiens duplex est pro duplici munere, quod tam in discernendo quàm plenius æstimando consistit: sensus videlicet communis & phantasia.

231. Sensus communis est locus ad quem omnia quæ exteriores sensus percipiunt afferuntur: vbi à sentiente animi parte judicantur, non tantùm quatenus contraria sunt, sed etiam quatenus diuersa.

232. Huius

232. Huius instrumentum est cerebrum, quod sua natura non sentit: omnium tamen sensuum sensiones percipit, quæ in ipso diiudicantur.

233. Φαντασία ἐστὶ κίνησις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν γιγνομένη. Imaginatio est motus animi qui fit à sensu, cum suo munere fungitur.

234. Vel: Imaginatio est facultas animi, quæ species à sensibus perceptas etiam absentes perspicit, earumq; imagines retinet.

235. A sensu communi differt: quod hic vt reliqui sensus præsentis tantùm rei sensilis est, qua remota ipsa desinit: phantasia autem absentium etiam sensilium est.

236. Differt à sensu: quod sensus in primo & proprio sensilium genere integro instrumenro aberrat nunquam: phãtasia in omnibus sensilium generibus aberrare potest.

237. Conueniunt sensus & phantasia: quod vtrunq; verum & falsum habet iudicium.

238. Id quod per singula sensilium genera videre licet.

239. Phantasia tam hominibus quàm brutis atque bestiis inest.

240. Discrimen in eo est, quod in brutis hæc summa est animi vis ex qua omnes agunt: in hominibus mens esse nõ imaginatio vis animi præstantissima solet.

241. Et excitatur Imaginatio à formis rerum sensilium quæ in animo remanserunt.

242. Conseruans sensus interior est Memoria & Recordatio, quæ cum imaginatione quodam modo coniuncta.

243. Ἡ μνήμη ἕξις φαντάσματος ὡς εἰκόνος ἡ φάντασμα ᾧ πρώτῳ αἰσθητικῷ. Memoria est habitus visorum, quatenus imago sunt eius rei, cuius visa existunt in prima sentientis animi parte.

244. Vel: memoria est facultas animi sentientis, quæ re-

rum imagines conſeruat repetitque abſentes.

245. Differt à Senſu communi & phantaſia.

246. Senſus communis res perceptas ſtatim diiudicat: eſt enim præſentium formarum.

247. Phantaſia intuetur formas, tanquam picturas quaſdam conſeruatas, abſque vlla temporis ratione.

248. Memoria denique ſpecies aſpicit tanquam imagines abſentium formarum & ab his ad ea cognoſcenda mouetur, quæ vel ſenſu vel mente percepta ſunt.

249. Obiectum memoriæ res nec præſentes, nec futuræ ſunt: ſed præteritæ, quas vel ſcientia cognouimus, vel contemplatione indagauimus, vel Senſu percepimus.

250. Locus Memoriæ in ſentiente Animi parte eſt, non in intelligente.

251. Quod enim etiam meminimus eorum, quæ mente percepimus, id per accidens fit & per aliud.

252. Abſque enim imaginatione nihil in hac vita intelligimus, adeò vt quæ primo Senſu percepimus poſtea intelleximus, horum meminiſſe queamus.

253. Recordatio eſt ratiocinatio quædam, qua ex prioribus & notis, ad poſteriora & minus nota progredimur, eorumq; noticiam inueſtigamus.

254. Differunt quod Memoria in multis eſt animalibus: recordatio in ſolo homine.

255. Fit autem recordatio, vel ex neceſſitate, vel ex conſuetudine.

256. Ex illa, quoniam Mens nunquam quieſcit, ſed ſemper ſpecies rerum inter ſe confert, adeò vt deficientibus præſentibus præteritas repetat ſpecies.

257. Ex hac, ſi rei alicuius meminiſſe volumus, & multas inter ſe comparamus, earumque colligimus memoriam.

DE

hactenus: nunc de Intelligente Animo.

258. Tertia Animi potentia vocatur Intelligentia siue Mens: à Græcis λόγος καὶ νοῦς.

Conueniunt Sensus & Intellectus.

259. Primum, quod vtrumque est ἀπαθὲς impatibile passione ea quæ perimere potest.

260. Deinde, quod formas & species rerũ recipere possunt, easq; non actu sed potestate continent.

261. Tertiò, sicut se Sensus ad sensilia habet: sic intellectus ad ea, quæ intellectione compræhenduntur.

262. Quemadmodum enim Sēsus est potestate id quod sentit & antequam sentit, non habet actu in se quod sentiat: ita & is qui intelligit, antequam intelligat, non habet actu, sed facultate ea quæ intelligit.

263. Differunt: Sensus enim in aliqua est corporis parte, eamq; informat & instrumento carere nequit: Mens nullam corporis informat partem, nulloque corporeo indiget instrumento.

264. Ad hæc Sensus excellentia sensilia non sentit, sed iis corrumpitur: Mens tale nihil patitur, cùm separata sit à corpore.

265. Obiectum Mentis τὰ νοητὰ sunt: quæ in duplici repperiuntur differentia.

266. Quædam τῶν ἁπλῶν rerum simplicium sunt, aque omni materia liberatum.

267. Vt sunt omnes eæ res, quarum essentia eadem est, cum rebus ipsis, vt Mentes cœlestes, Animus humanus.

268. Quædam earum rerum, quæ cum materia cohærent, vbi aliud est ipsa res, vt quod Sensibus percipitur: aliud essentia rei, quæ Mente cognoscitur.

270. Hoc genus trifariam rursus diuiditur.

271. Quædam sunt ἐκ παθέσεως, quæ cōtemplatio Physici est, qui simul & materiam & essentiam rei considerat, nec in contemplando hęc separat.

272. Quædā ἐξ ἀφαιρέσεως per abstractionem, vt Mathematici res suas in materia semper existentes sine materia contemplantur.

273. Quædam deniq; ἁπλῶς ὄντα sunt: vt Metaphysicus res contemplatur, simplici mente, & ab omni materia liberam ipsamq; absolutam rerum essentiam.

274. Cùm verò Mens intelligere siue pati dicitur, fit id communi quadam significatione passionis.

275. Alia enim patiuntur κατὰ τὴν φθορὰν, id est, vt intereant: alia κατὰ σωτηρίαν secundum perfectionem atq; salutem.

276. In hac vltima passione, communis materia non requiritur, sed necesse est tantùm, vt alterum sit potestate & imperfectum, alterum actu & perfectum.

277. Ac talis perpessio in Mente cernitur atq; intellectu.

278. Nam intellectus est potestate non actu res quæ potest intelligi, antequam intelligat: obiectum autem cum perficit & in actum deducit.

279. Dupliciter Mens diuiditur.

280. Vnà παθητικὴ est, quæ cum inferioribus gradibus coniuncta quasi materia existit, & πάνοητα in se recipere potest.

281. Altera ποιητικὴ agens, quæ omni vacat materia, aq; corpore separabilis est: quæq; efficit vt ea quæ facultate tantùm intelliguntur, actu intelligantur.

282. Huius officium est vt efficiat formas à sensibus in imaginatione impressas, absque materia in Mentem venire: vt ex facultate νοητοῖς actù νοητὰ euadant.

283. Quem-

283. Quemadmodum lumen etiam efficit, vt colores qui in tenebris ſunt actu fiant colores.

284. Sed & poteſt Mēs agens, à corpore ſeparari & abſq; inferioribus Animi gradibus pura atq; ſimplex exiſtere.

285. In corpore abſque reliquis facultatibus non conſiſtit: ſed ab his quaſi corrumpitur.

286. Vbi verò à corpore receſſit, pura rurſus, ſimplex, ſanctaq; eſſe incipit.

287. παθητικῆς Animæ natura ea eſt vt cum corpore intereat, ſi mens agens ſeparetur à corpore, vnaq; phantaſia & ſenſus communis atque Memoria.

288. ποιητικῆς Animæ operationes tres ſunt.

289. Νόησις τῶν ἀδιαιρέτων apprehenſio ſimplicium: σύνθεσις καὶ διαίρεσις τῶν νοημάτων, compoſitio & diuiſio intelligibilium; λογισμὸς ratiocinatio atque diſcurſus.

290. Simplicium cōprehenſio eſt vis qua ſpecies comprehendimus omnes resq; in decem prædicamentis collocatas.

291. In qua cognitione varietas tantùm ineſt, nulla vel falſitas vel veritas.

292. Compoſitio & diuiſio eſt, cùm de his ſimplicibus Mens aliquid affirmat vel negat.

293. Id quod partim componendo partim diuidendo fit, vnde veritas vel falſitas neceſſariò exiſtit.

294. Ratiocinatio eſt cùm Mens diuerſas inter ſe res cōfert, & quid falſum in illis ſit quid verum colligit.

295. Qua Mentis operatione longè pulcherrima omnes artes atque ſcientiæ conſtitutæ ſunt.

296. Secunda Mentis diuiſio eſt, quod Mens agens eſt vel θεωρητικὴ vel πρακτικὴ.

297. Θεωρητικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ quæ in contemplatione cō-

ſiſtit atque ſcientia: resq; cognoſcit neceſſarias

298. πρακτικὴ ἢ διανοητικὴ, quæ vim ſuam in deliberationibus rerum agendarum exerit: inq; rebus non neceſſarijs occupatur.

299. Neutra harum ἄνευ φαντάσματος ſine viſo intelligit: & à compoſitione & diuiſione ſuum vtraq; nomen habet.

300. Atque in hoc conueniunt.

301. Differunt, quod contemplantis finis eſt τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος: Agentis τὸ ἀγαθὸν καὶ διωκτὸν aut κακὸν καὶ φευκτὸν.

302. Deinde contemplatiua res ſenſiles & phantaſmata non tanquam res ſenſiles, ſed vt νοητὰ intelligibilia conſiderat, adiuncta eis, tum affirmatione, tum negatione.

303. Agens res ſenſiles vt ſenſiles conſiderat, ſiue pręſentes ſint, ſiue in imaginatione impreſſæ earum ſint ſpecies: adiuncto bono vel malo: expetendo vel fugiendo.

304. Vnde in brutis deliberationem eſſe nullam videmus, quoniam præſentia componere futuraq; nequeunt: ſed ſenſus tantùm communis iudicium ſequuntur.

TANTVM DE MENTE: RESTAT LOCOmotiua Animi vis.

305. Animus ſecundùm veteres duabus pręcipuè facultatibus diſtinguitur: vi diiudicandi & vi loco mouendi.

306. Diiudicantis duæ ſunt partes: Senſus & Intelligentia, de quibus dictum: Sequitur locomotiua.

307. Eſt autem hæc Animi facultas, ab enumeratis hactenus potentiis diuerſa.

308. Et quidem à Nutriente differt: quia quæcunque loco mouentur, alicuius gratia mouentur, id quod abſque ima-

que imaginatione & appetitu fieri nequit.

309. Hæc autem non Nutrienti inſunt, cum Sentienti primò conueniant.

310. Reperiuntur etiam quædam quæ nutriuntur & inſtrumenta ad mouendum ſe loco non habent.

311. Inſtrumentis mouendi quæ carent moueri loco nequeunt: niſi natura fruſtrà aliquid feciſſe dicatur.

312. A Sentiente differt: Sentiens enim omnibus ineſt animalibus: locomouens minimè.

313. Ab intelligente: Animus intelligens vel eſt contemplatiuus vel practicus.

314. Ex quibus loco motiuus Animus neutrum eſt.

315. Ab Anima agente: ſæpe in rebus agendis enim Mens aliquid perſequi iubet aut fugere, quod tamen per incontinentiam non fugiunt mortales.

316. Cauſa motus localis eſt Appetisus & Mens ſi Phantaſia cum Mente coniungatur & Intelligentia quædam ſtatuatur.

317. Animalia enim ratione prædita interdum Mentis ratione iudicioq; mouentur, interdum ſola Phantaſia atq; imaginatione impelluntur.

318. Cætera verò animalia bruta ſola ſemper Phantaſia & imaginatione mouentur.

319. Mens illa, quæ mouere dicitur & à Græcis πρακτικὴ actiua ſeu deliberans audit, propter Appetitum mouet.

320. Hic enim & prauè & rectè mouere poteſt: id quod eum primam eſſe motus cauſam oſtendit.

321. Mens autem ab vniuerſali bono nunquam aberrat.

322. Appetitus igitur principaliter mouet: ſed non ſolus

mouet,id quod in hominibus videmus continentiæ munere præditis.

323. Eſt autem Appetitus duplex.

324. Cum ratione coniunctus, quo homines mouentur & voluntarius dicitur,& à vero bono eſt.

325. Cum Phantaſia & imaginatione copulatus, quo omnia bruta agunt, & quidam homines hominum in cenſu non ferendi.

326. Cauſa motus inueſtigata quæ neceſſaria ſint ad motum, videndum.

327. Huiuſmodi ſunt tria, quod mouet, vnũ: quod mouetur,alterum,tertium quo mouentur.

328, Illud quod mouet duplex eſt.

329. Vnum immobile,quod tantùm mouet, non mouetur.

330. Vt eſt bonum quod expetitur, ſiue illud ἁπλῶς ſiue φαινόμενον ſit.

331. Alterum mobile,vt quod moueat & moueatur.

332. Vt eſt appetitus qui Spiritus animales mouet & à bono quod appetit,mouetur.

333. Id quod mouetur eſt ipſum animal,corpore animato præditum.

334. In hiſce inſtrumentis tria adhuc vt conſiderentur poſtulat neceſsitas.

335. Vnum: quæ requirantur ad naturam inſtrumenti motus animalis,quæq; inſtrumentum efficiant.

336. Alterum: qua ratione afficiatur inſtrumentum vt loco moueat.

337. Vltimum, in qua corporis parte ſitum ſit principium huius inſtrumenti & facultatis loco mouendi.

338. Requiruntur igitur ad inſtrumenta duo immobilia in-

lia internum in ipſo animalis corpore ſitum: & externum.

339. Internum eſt flexura cuiuſque membri.

340. Semper enim in membris id quieſcit, à quo principium eſt motionis lib. 8. Phyſ. cap. 5.

341. Vt ſi brachium mouetur quieſcit gibber: ſi totum membrum, quieſcit humerus.

342. Externum eſt cui motum animal innititur, & abſque quo animal moueri nequit: quod videre eſt ſi ſuper cumulo arenæ ambulandum.

343. Afficitur autem inſtrumentum in motu animalis, ſi primo adſit bonum aliquod ſiue reuera, ſiue apparens: deinde ſi obiectum aliquod ſiue lætum, ſiue triſte adſit.

344. Principium autem motus in corpore animalis Cor eſſe putamus.

345. Idque non ratione neruorum qui in cerebro non corde (vt Ariſtoteles falsò putauit) oriuntur: ſed ratione ſpirituum qui in corde generati, per totum corpus diffunduntur.

346. Spiritus enim ij quos animales vocamus à corde generati & à cerebro alterati in neruos, velut radij ſolares influunt.

347. Quorum vi atque efficacia Animus vtitur tanquã primo inſtrumento ad afficiendos neruos.

348. Quibus hoc modo affectis mouentur muſculi: hi articulos mouent, & ita totum corpus aut membrum impellitur atque mouetur.

349. Bonum igitur πρακτὸν mouet ſpiritum animalem, qui affectionibus ac appetitui animi, naturali quodam & mirabili fœdere obedire ſolet.

350. Ille neruos afficit ratione caloris aut frigoris, qui deinde ciere atq; mouere cætera poſſunt.

351. Quæritur hic quo pacto principium in vna corporis parte ſitum totum mouere corpus poſſit.

352. Id quod ſequenti ex ſimilitudine perſpici facilè poteſt.

353. Vt enim in benè re conſtituta publica Principem omnibus adeſſe locis vbi reliqui ſuo munere funguntur non eſt neceſſe: ſic non flagitatur vt principium motus in cunctis animalis partibus ſit natura duce ſuo ſingulis officio vacantibus.

Soli vni Deo atque trino: æterno Patri: æterno eius filio atque rationi: æterno amborum Spiritui Sancto ſit gloria in omne æuum.